

I en uppsats i *Filosofisk tidskrift* april 2008, ”Dygdetik och moraliskt beslutsfattande”, försvarar Johan Brännmark (en viss form av) dygdetik mot en invändning som jag framfört mot denna moralteori.¹ (Jag är förstås inte den ende och förmodligen inte den förste som framfört denna invändning. Men det är till mig som Brännmark attribuerar invändningen, och jag känner mig därför föranlåtten att försvara den mot Brännmarks kritik.) Jag hävdade att fakta om den dygdiga personen inte rimligen kan utgöra *kriteriet* på rätt och orätt handlande. Det som *gör* t.ex. tortyr (prima facie) orätt är den skada som tillfogas offret (att offret lider och kränks), inte fakta om den dygdiga personen, såsom att den dygdige ogillar handlingen eller aldrig själv skulle göra något liknande. Sådana fakta är rimligen *en följd* av att den dygdige inser att handlingen är orätt (p.g.a. den skada som tillfogas offret).

Mot detta invänder Brännmark att jag bara har till hälften rätt: även dygdetikern kan visserligen säga att det är offrets lidande som gör tortyr orätt, men ”det är förvisso ett lite ytligt svar [...] den fullständiga förklaringen av varför en enskild handling är rätt eller fel [kommer] alltid att vara en mycket lång och komplex historia” (s. 27).²

Det enda dygdetikern är uppbunden till är att hävda att lidandet inte utgör hela historien om varför agerandet är felaktigt och att den fulla historien om varför det är fel essentiellt innehåller fakta gällande karaktärsdrag. [...] vad som är rätt och riktigt bestäms åtminstone till viss del av vad som är en rimlig nivå av omsorg om andra och den nivån bestäms på ett generellt plan, som en fråga om vad för slags personer vi bör vara. (s. 25)

Riktigt vad Brännmark har för skäl för denna dygdetiska position är för mig inte helt klart. Jag tror att han resonerar på följande sätt: att leva ett *fullt* dygdigt liv är för nästan alla människor psykologiskt omöjligt; hur mycket vi än anstränger oss, så kommer vi att misslyckas. Att därför

¹Jan Österberg, ”The Virtues of Virtue Ethics”, *Philosophical Crumbs*, red. Ryszard Sliwinski (Uppsala: Uppsala Philosophical Studies 49 [1999]), s. 277–89.

²Alla sidhänvisningar i texten hänför sig till Brännmarks artikel.

kräva att vi bör handla som en fullt dygdig människa skulle handla är att kräva något orimligt. Men man kan formulera vad som krävs för att vara en *tillräckligt* dygdig person – vad Brännmark kallar en ”moraliskt anständig person” – och formulera ett riktighetskriterium i termer av detta. Brännmarks förslag på ett sådant kriterium lyder:

En handling är moraliskt riktig om och endast om utförandet av den under omständigheterna är förenligt med att vara en moraliskt anständig person som agerar karaktärsenligt. (s. 31)³

Många handlingar som är orätta enligt en mer krävande moral – t.ex. att inte ge bort allt vad man kan undvara till dem som bättre behöver det – är rätta (tillåtna) enligt detta kriterium. Således, kan man tycka, bestämmer – åtminstone till en del – vår föreställning om hur en (tillräckligt) dygdig människa bör vara vad som är rätt och orätt: alltså har vårt moraliska riktighetskriterium en dygdetisk komponent.

Så långt Brännmark, som jag har förstått honom. Har han rätt? Ja, han har rätt i att en *realistisk* samhällsmoral (en som de flesta är i stånd att efterleva) måste bestämmas av annat än överväganden av vilka handlingar som har goda respektive dåliga konsekvenser. Men han har fel när han hävdar att en sådan moral måste bestämmas av ”vad för slags personer vi bör vara”. En realistisk samhällsmoral av det slag som Brännmark förespråkar måste ta hänsyn till två slags överväganden: (i) vad som är bra (gott) och dåligt (ont); (ii) vad människor kan fås att göra (underlåta) och vad som är psykologiskt svårt eller rentav omöjligt för dem. På basis av dessa två slags överväganden utformar man en moral som påbjuder respektive tillåter olika slags handlingar. Man påbjuder t.ex. människor att inte stjäla, såvida detta inte är nödvändigt för att överleva och inte äventyrar andra människors liv. Men man påbjuder inte människor att t.ex. ge bort allt som de inte behöver för sitt uppehälle. Ty normen att inte stjäla klarar nästan alla människor av att efterleva, medan obegränsad altruism är förbehållet ett fåtal. (Som en eftergift åt det första slagets överväganden proklamerar ändå altruism som något beundransvärt.)

³ Detta förslag är av bl.a. följande skäl inte plausibelt, inte ens om man läser dess ”om och endast om” endast som materiell ekvivalens: (i) Jag antar att även Brännmark håller med om att det inte är moraliskt riktigt att t.ex. döda en människa av misstag. Men att göra detta är väl förenligt med att vara en moraliskt anständig person som agerar karaktärsenligt. (ii) Det verkar rimligt att man bör gottgöra en person som man av egoistiska skäl avsiktligt vållat stor skada. Men en moraliskt anständig person vållar ju inte avsiktligt andra människor stora skador av egoistiska skäl. Så att gottgöra en person för att man gjort detta är inte förenligt med att vara en moraliskt anständig person.

Genom uppfostran skapas en benägenhet att efterleva den så uppkomna moralen, dispositioner att bete sig på vissa sätt. (Dessa dispositioner kallar anhängarna av moralen i vissa fall ”dygder”; i andra fall, t.ex. när det gäller att inte göra stora offer för andra människor, rör det sig om brist på dygd.) Dessa dispositioner harmonierar med det så konstruerade normsystemet: i de flesta fall är en handling moraliskt riktig enligt denna moral, om och endast om dess utförande är förenligt med att vara en moraliskt anständig person. Men den är uppenbart inte riktig *därför* att den är på detta vis förenlig med anständighet.⁴ Vad som krävs för att man skall vara en anständig person bestäms av de två slagens överväganden. Det är resultatet av dessa överväganden som gör både att ett visst slags handling är (anses) riktig och att ”motsvarande” mentala disposition i vissa fall är (anses vara) en dygd.

⁴Kanske håller Brännmark med om detta. Han skriver: ”Ett kriterium är något som låter oss sortera saker i olika klasser, i det här fallet som riktigt respektive felaktigt. Ett krav på ett lyckat kriterium är att det får extensionen rätt, vilket i det här fallet innebär att ett moraliskt riktighetskriterium skall sortera rätt handlingar i rätt moraliskt fack. Det dygdetiska kriteriet uppnår detta genom att identifiera en egenskap som alla riktiga handlingar delar (och som inga andra handlingar delar). Det är inte samma sak som att säga att det är just den formella egenskapen som utgör den fullständiga konstitutiva grunden för att handlingen x är riktig och att handlingen y är felaktig” (s. 27). Hur man än tolkar detta uttalande, verkar det vara oförenligt med att Brännmarks ovan anförda riktighetskriterium är tänkt att ange en grund-följd-relation.